

2.3.6. Model tribo wibroakustyczny maszyny

Jak można się było domyślić z rozdziału pierwszego i powyższych wywodów, u podstaw diagnostyki tkwi współzależność między drganiami i zużyciem wykryta eksperymentalnie prawie pół wieku temu przez Rathbone'a [7]. Mimo tego nie ma jeszcze modelu matematycznego maszyny ujmującego łącznie zjawiska wibroakustyczne i zużyciowe, czyli tribologiczne, jako że całością zjawisk zużyciowych maszyn zajmuje się trybologia [40,28,126]. Pierwsze próby, jak zwykle nie w pełni udane, nakreślenia modelu tribo wibroakustycznego podjął autor w roku 1980 w pracy [45]. Niżej, zaś przedstawiono lepsze, jak się wydaje, wersję tego modelu. U jego podstaw tkwi wspomniane już założenie proporcjonalności drgań D do zaawansowania procesów zużyciowych. Zaawansowanie to najlepiej mierzyć energią straconą na nieodwracalne procesy zużyciowe - tribologiczne - E_z . Pamiętając, że maszyna nowa (bez zużycia) cechuje się już pewnym poziomem drgań znamionowych D_n możemy naszą relację konstytutywną diagnostyki napisać w postaci:

$$D = D_n + \gamma E_z = D_n + \gamma E_z \cdot \theta \quad (2.26)$$

gdzie: D - miara amplitudowa drgań - np. przyspieszenia, prędkości itp.; $D_n = D$ ($\theta = 0$)- poziom drgań znamionowych maszyny nowej, E_z - energia stracona na nieodwracalne procesy zużyciowe, γ - współczynnik stratności tribo wibroakustycznej (TWA) obrazujący sprzężenie między procesami trybologicznymi i drganiami, N_z - średnia moc tracona na procesy TWA.

Energię stracone E_z bardzo łatwo oszacować znając sprawność mechaniczną maszyny η , gdyż:

$$\eta = \frac{N_{uż}}{N_{zas}} = \frac{N_{zas} - N_z}{N_{zas}} = \frac{E_{zas} - E_z}{E_{zas}} \quad (2.27)$$

gdzie: $N_{uż}$ - to moc użyteczna, N_{zas} - moc zasilania, E - to odpowiednie energie.

Procesy tribologiczne, które najczęściej towarzyszą ruchowi maszyn to zmęczenie i tarcie, a energia w nich wydzielona będzie proporcjonalna do długości szczeliny zmęczeniowej l oraz objętości wytartego materiału U . Dalej ograniczymy się do tych dwu zjawisk. Tak więc przyjmiemy

$$E_z = E_{tarcia} + E_{zmęczenie} + \dots \cong al + bU \quad (2.28)$$

przy czym a i b pewne współczynniki proporcjonalności, l - do obliczenia z wzoru Parisa (2.16), U -z wzoru Archarda (2.20). Obliczając długość szczeliny zmęczeniowej przez całkowanie wzoru (2.16) w wersji Kocańdy [46] znajdziemy

$$l = C_3(\sigma_0 + \sigma_a)^n N = C_3(\sigma_0 + \sigma_a)^n \cdot f \cdot \theta = C_3(\sigma_0 + eD)^n \cdot f \cdot \theta \quad (2.29)$$

gdzie: e - współczynnik proporcjonalności drgań D do naprężeń zmiennych σ_a , f - częstotliwość drgań, θ czas ich działania.

Wprowadzając do wzoru Archarda (2.20) składową dynamiczną nacisku $p = p_0 + g D$ ze współczynnikiem proporcjonalności do amplitudy drgań g , mamy:

$$U = \frac{k_0 \cdot v \cdot \theta}{R_e} (p_0 + gD) \quad (2.30)$$

Podstawiając (2.30) i (2.29) do wyrażenia na energię procesów zużyciowych E_z (2.28), a to do relacji konstytutywnej (2.26) będziemy mieli:

$$D = D_n + \gamma \left[aC_3(\sigma_0 + eD)^n \cdot f + \frac{bk_0v}{R_e}(p_0 + gD) \right] \cdot \theta = D_n + \gamma N_z \theta \quad (2.31)$$

$$N_z = aC_3(\sigma_0 + eD)^n \cdot f + \frac{bk_0v}{R_e}(p_0 + gD)$$

gdzie wprowadziliśmy w oczywisty sposób moc procesów zużyciowych $N_z = E_z/\theta$ która, jak widać, również zależy od amplitudy drgań D . Wykorzystując tę zależność dla ostatecznego wyznaczenia amplitudy drgań maszyny w funkcji jej czasu eksploatacji można z (2.31) znaleźć

$$D = \frac{\gamma N_z^0 \cdot \theta}{1 - \gamma \theta \left. \frac{dN_z}{dD} \right|_{D=D_n}} + D_n \quad (2.32)$$

gdzie: $N_z^0 = N_z(D = D_n)$ zgodnie z (2.31) oraz $\left. \frac{dN_z}{dD} \right|_{D=D_n}$ jest gradientem mocy procesów zużyciowych ze względu na drgania dla maszyny hipotetycznie nowej, tj. $D = D_n$, matematycznie zaś jest to współczynnik rozkładu N_z w szereg Taylora względem drgań D obrazujący wrażliwość mocy procesów zużyciowych na drgania.

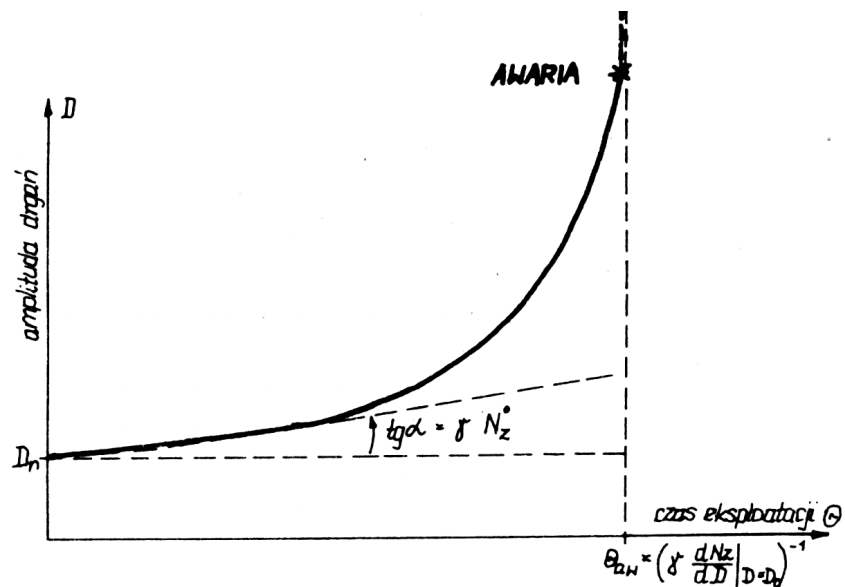
Analizując końcowy wzór naszego modelu tribo wibroakustycznego (2.32) trzeba wyróżnić w nim dwa punkty charakterystyczne. Dla czasu $\theta = \theta_{aw}$, z wzoru otrzymujemy $D = D_n$, czyli amplitudę drgań znamionowych obiektu nowego.

Natomiast dla $\theta = \theta_{aw} = \left(\gamma \left. \frac{dN_z}{dD} \right|_{D=D_n} \right)^{-1}$ znajdujemy $D = \infty$, można interpretować zgodnie z doświadczeniem jako awarię. Wartość czasu do awarii

$$\theta_{Aw} = \left(\left. \frac{dN_z}{dD} \right|_{D=D_n} \right)^{-1} \quad (2.33)$$

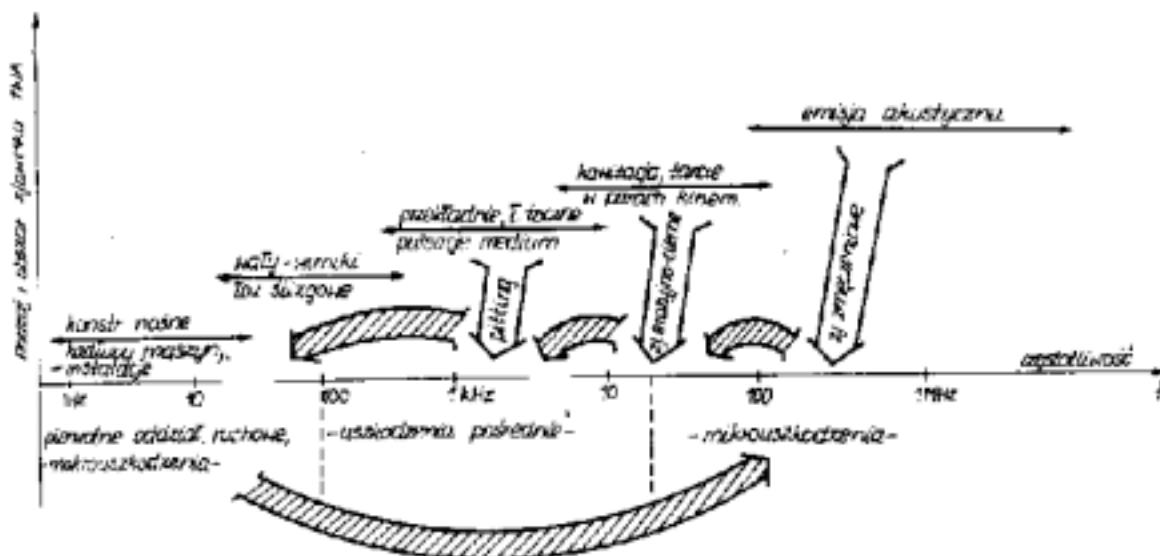
jest odwrotnie proporcjonalna do stratności tribo wibroakustycznej γ oraz wrażliwości zużycia na drgania $\left. \frac{dN_z}{dD} \right|_{D=D_n}$. Od tych też charakterystyk oraz od łącznej mocy procesów tribologicznych N_z^0 maszyny nowej zależy wartość amplitudy drgań D jak i szybkość jej

zmian w czasie eksploatacji θ . Jakościowy obraz tych zmian przedstawia rysunek 2.23, skąd widać, że zarówno czas awarii θ_{aw} jak i szybkość wzrostu symptomu drganiowego

Rys.2.23. Graficzny obraz amplitudy drgań w modelu tribo wibroakustycznym maszyny

$(\text{tg} \alpha)$ są funkcjami stratności tribo wibroakustycznej γ , wrażliwości tribo wibroakustycznej $\frac{dN_z}{dD}$ oraz łącznej mocy procesów zużyciowych N_z . Nie są to wnioski trywialne, stąd wydaje się, że sam model jak i uzyskany za jego pomoce wgląd w drganiowe sprzężenie zwrotne procesów zużyciowych są bardzo wartościowe. Z modelu tego wynika np. że czas awarii θ_{aw} da się przewidzieć dla nowej maszyny znając jedynie drganiowy gradient mocy traconej $\frac{dN_z}{dD} |_{D=D_n}$ i jej stratność TWA γ . Możliwe jest również sekwencyjne wykorzystanie modelu i wzoru (2.32) do celów predykcji drgań i stanu maszyn, co aktualnie jest przedmiotem badań autora [131,132]

Rys. 2.24. Zjawiska wibroakustyczne i tribologiczne w maszynach we wzajemnym sprzężeniu zwrotnym

Na zakończenie naszych rozważań o sprzężeniu tribo wibroakustycznym spójrzmy jeszcze raz na rysunek 2.14 pod kątem widzenia przyczyn i symptomów zużycia we wzajemnym sprzężeniu zwrotnym, tak jak na rysunku 2.24. Z rysunku widać, że pierwotne oddziaływania ruchowe są przyczyną drgań i nisko częstotliwościowych, które powodują mikro uszkodzenia zmęczeniowe itp. Uszkodzenia kumulują się w procesie eksploatacji dając uszkodzenia pośrednie i makro uszkodzenia, które powiększają dalej poziom pierwotnych oddziaływań dynamicznych. To z kolei we wzajemnym sprzężeniu zwrotnym zwiększa poziom mikro uszkodzeń itd., co prowadzi w efekcie do przyspieszenia, zużycia i awarii.